

מוגנות והמסתעף 23 – האם החינוך לעצמאות סותר את הסמכות ההורית?

מאת: יהושע ברמן.

להצטרף לרשימת התפוצה יש להקליק כאן או לשלוח מייל לכתובת: RBSA613@GMAIL.COM

חלק בלתי נפרד מחינוך למוגנות הוא העצמת האישיות העצמאית של הילד. להעביר לילד שיש לו זכויות, וכמובן חובות גם, כאדם וכיהודי. למעט מקרים חריגים כגון ילד קטן שצריך לעבור פרוצדורה רפואית, אחד מן העקרונות של מוגנות הוא שכלפי אנשים אחרים יש לכל אחד, כולל ילדים, את הזכות הבלעדית לשליטה על גופו.

במיילים קודמים (מוגנות והמסתעף 19 – תגובה למתנגדים למוגנות, מוגנות והמסתעף 20 – לה' הארץ ומלאה... והארץ נתן לבני אדם) עסקנו בשאלה האם חינוך כזה אינו סותר את עקרונות היהדות שאנו משעובדים לרצונו של הקב"ה, וכעת חשוב לגעת בפן אחר הנוגע אף הוא לאחד מן העקרונות הגדולים של היהדות: כיבוד הורים ומורים.

מטבע הדברים, יש אנשים שתתעורר אצלם התנגדות מול הרעיון של הענקת תחושת עצמאות לילדים כי רואים בכך פגיעה ישירה ביכולת לחנך את הילדים לערכי ועקרונות היהדות. יש כאלה שיטענו שחייבים לחנך את הילדים לציות עיוורת מוחלטת לסמכות הורית. אחרת, כך לפי החשש, הילדים ירגישו חופשי להחליט איך הם רוצים להתנהג ומה לעשות, הכול על דעת עצמם.

ככל הנראה, תפיסה זו מושרשת בהבנה לא מדויקת במצוות כיבוד אב ואם. כאילו שמצוות כיבוד אב ואם מחייבת את הילד להיות סוג של עבד נרצע להורים ושאסור לו בשום פנים ואופן להביע אפילו זיק כל שהו של עצמאות מולם. בכל מקום, בכל זמן, בכל עת ולא משנה מה הם הנסיבות, הילד חייב לספוג את הכול מן ההורים בשתיקה מוחלטת וקבלה אבסולוטית.

הלכתית, תפיסה זו איננה נראית נכונה.

לפני שניגש למקורות ההלכתיות מדברי הפוסקים – ואני רוצה לחזור ולהדגיש כאן כי אין ענייני במיילים האלה כאילו לבוא ולפסוק הלכות לציבור, אלא אני רוצה להציף את הדברים והעניינים לטובת הציבור כדי שיוכלו לדון בהם ולהסיק את מסקנותיהם, כמובן עם התייעצות כנה עם דעת תורה – חשוב להבהיר שוב למה, במישור הפרקטי של עניין המוגנות, אנו כן רוצים לחתור לתחושה מסוימת של עצמאות אצל הילד.

הרי כל הורה מיחל, ואולי אף מצפה אם כי לא בצדק, שבמידה ומישהו ינסה לגעת בילד בצורה לא ראויה שהילד יהדוף אותו ויגיד "לא!" או שיברח ממנו. ברור שזה מה שלפחות כולנו היינו מייחלים שיקרה, נכון? עכשיו, אין מנוס מלהכיר בכך שאדם שאינו חש אפילו זיק של עצמאות למה ועל בסיס מה יהדוף את ניסיונו של אדם אחר להתעלל בו? במיוחד אם מדובר באדם אחר שגם יותר גדול ממנו מבחינה פיזית, גם יותר כשיר ומפותח ממנו מבחינה קוגניטיבית וגם שייך למעמד הגבוה החברתי שהוא כפוף לו!

להגיד לא לאף אדם דורש תחושת עצמאות. להגיד לא, או לסרב בכל אופן שהוא, זה לעמוד על זכויותיך כאדם מיוחד ועצמאי. על אחת כמה וכמה כשמדובר במקרה שילד צריך לסרב למבוגר. וקל וחומר בן בנו של קל וחומר אם מדובר במבוגר שיש לו מעמד גבוה במיוחד כגון אדם שנראה תלמיד חכם, קרוב משפחה או כל מעמד גבוה במיוחד אחר כלפי הילד.

על פי האמת, אין מקום בכלל לצפות מהילד שיסרב אפילו לילד יותר גדול ממנו בצורה משמעותית. לכן, אין שום מקום להטיל בילד שאלות שמסמנות האשמה על זה שלא סירב. על אחת כמה וכמה שאין שום מקום לחשוב שיש אפילו זיק כל שהו של אשמה על הילד אם הוא לא סירב לאדם מבוגר.

עם זאת, כן יש מקום לייחל שהלואאי והלואאי והילד יסרב.

חייבים להכיר בכך, אבל, שכדי לעשות כן הילד צריך לשאוב ממקור כוח עצום בבחינת תעצומות עוז. אולי יש כאלה שיטענו שעצם העובדה שנחנך ונגיד לילד שכך הוא צריך לעשות במצב כזה (ניסוח שלדעתי אינו נכון כי זה בעצם להטיל את האחריות על הילד), זה לבד מספיק שהוא ימלא אחר ההוראות, או משום שכך טבעו של ילד לציית אם מחנכים אותו לציית או משום שכל ילד מטבעו רוצה לרצות את הוריו. אולי, אולי זה אכן יכול לעבוד במקרים מסוימים. אבל בהרבה מקרים הפוגעים יודעים להפעיל כל מיני מניפולציות ותרגילים כדי לבלבל את הילד ולגרום לו לשתף פעולה וגם לשמור את כל העניין בסוד מוחלט. אם הילד הוא בסך הכול סוג של רובוט שניתן להפעיל אותו על ידי לחיצות על הכפתורים הנכונים, אז יש הרבה פוגעים שיודעים טוב מאוד איך לפרוץ את המערכת ולקבל שליטה עליו.

גם מבוגרים עלולים ליפול קרבן לרמאיות שונות ומשונות למיניהן וללכת שולל אחר אנשי דלא מעלי. ומה בעצם מהווה את הכוח של האדם להתגבר על הרמאיות הרבות אם לא העצמאות. עצמאות רגשית. עצמאות חשיבתית. למרות כל התרגילים שבכם לשדוד את מערכת המוח, נשאר לאדם את האפשרות – הכוח בעצם – להתעלות מעל המניפולציות. יש לו אפשרות לחשוב אחרת. להתנהג אחרת. כי הוא עצמאי.

אז גם בעניין הזה של מוגנות, הסברה הנכונה אומרת שהכוח הגדול ביותר שניתן להעניק לילד שיגדילו למרביתם את הסיכויים שיהדוף מעשים לא ראויים מעליו הוא תחושת העצמאות. אתה נשמה מיוחדת בגוף מיוחד שהקב"ה ברא כאדם מיוחד שאין לאף אחד את הזכות לפגוע בו.

מדברי הפוסקים אנו רואים לכאורה שמצוות כיבוד הורים אינה סותרת מושג זה כי המצווה אינה מחייבת ביטול עצמי מצד הילד אלא כבוד כלפי ההורים. לדוגמה, במאמר "כיבוד הורים מתעללים" של הרב ד"ר בניצין סורוצקין (מופיע בספר תצילני מפגע רע, עמודים רצב-שי) מובאים דבריו של הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בקשר לשאלה אודות ילדים הסובלים מהורים המתנהגים ביד קשה ובביקורתיות יתרה וכתוצאה מכך הילדים מפחדים לדבר איתם באופן גלוי או לשתף אותם בבעיותיהם. הרב ד"ר סורוצקין שטיפל במקרה שאל את הרב זילברשטיין אם מותר לילדים האלה לומר להוריהם שהם היו רוצים לדבר אתם גלויים אך אינם מסוגלים לעשות זאת בשל ביקורתיותם הקיצונית. הרב זילברשטיין הגיב שמותר לילד לדרוש זאת כל עוד הוא מדבר בצורה מכובדת.

עוד דוגמה מתוך המאמר הנ"ל היא אודות ילד שמרגיש שההורה מאשים אותו על משהו שלא בצדק. המאמר מצטט את הספר "בן יכבד אב" שם כתוב, "אב המוכיח את בנו בטעות, לכאורה הבן שרוצה להצטדק, לא יאמר לאביו בלשון הסותר, כגון זה לא אמת או לא נכון, אלא יאמר בלשון מתונה כמו: יש לי לומר דברים המצדיקים אותי, ויעמיד האמת על בוריה".

דבריו של מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל ניתן להבין גישה מרחיקה לכת מזאת הנ"ל ושמותר לילד לומר את דבריו במקרה כזה אף בצורה של "לא נכון". המאמר הנ"ל מצטט ספר שאלת רב שנשאל פעם מרן הגר"ק מדוע היה מותר ליוסף לומר ליעקב "לא כן אבי כי זה הבכור" כשיעקב שם את יד ימינו על ראש אפרים, והאם אין זה נחשב כסותר את דברי אביו?! ענה על כך מרן הגר"ק "טעות במציאות מותר".

מקור קדום לגישה זו (אף הוא מצוטט במאמר הנ"ל) מצינו בדברי דעת זקנים לבעלי התוספות (ויחי מח:יז) שכתבו, "לכך הרע בעיני יוסף שאמר בלבו מחזיק אותי כשטה שלא סידרתי אותם כהוגן ואני סדרתי אותם כסדר". מדברים אלה נראה, כך לפי דברי המאמר הנ"ל, שהאיסור לתקן הורה אינו תקף במקרה והילד חש פגוע וזקוק להעמיד את האמת על בוריה.

מכל הנ"ל רואים בצורה ברורה כי אין עניינה של מצוות כיבוד אב ואם לשלול תחושה של עצמאות אצל הילד. אם כך היו פני הדברים אזי לא היה מקום לומר שמותר לילד להקפיד מול הוריו על רגשותיו וכבודו.

מעבר למקורות הנ"ל, ישנו גם שתי "מעשה רב" מאוד מאלפים בסוגיה זו, ושניהם מאותו אדם גדול הגיעו אלינו.

פעם, נשאל מרן הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל איך הוא והרבנית שלו חינכו את ילדיהם להגיד ברכות הנהנין. ענה הרב קמינצקי, "מעולם לא חינכנו אותם להגיד ברכות. הם ראו אותנו מברכים והתחילו אף הם לברך."

סיפור שני: בטיסה אחת זה שישב לידו של רבי יעקב קמינצקי היה פרופסור ישראלי. שוחחו על כמה עניינים הקשורים לפילוסופיה ודת ולאחר מכן כל אחד שקע בעניינים שלו. במשך הטיסה, היו אנשים שבאו מפעם לפעם לרב לשאול מה שלומו ואם הוא צריך משהו. הפרופסור הסתקן. "מי הם האנשים הצעירים האלה שבאים אליך עם כזו אכפתיות לשלומך?" ענה הרב קמינצקי, "הם בני ונכדתי". פער עיניו של הפרופסור. "בנך ונכדתך?! הם מתייחסים אליך בכזה כבוד גדול והערכה רבה?! אצלי, אם אני פעם בחודש מקבל שיחת טלפון מהבנים שלי זה מפתיע אותי. והנכדים?! אין מה לדבר בכלל! מבחינתם אני לא קיים. איך הצלחת לחנך כל כך טוב את ילדיך? מה הסוד שלך?"

הרב קמינצקי אמר לו, "אין כאן משהו סודי. זה מאוד פשוט. הצאצאים שלך הולכים בדיוק לפי הגישה שהענקת להם, וכמו כן הצאצאים שלי הולכים לפי הגישה שאני הענקתי להם. אתה הרי לימדת את הילדים שלך שאתה בא מקופים. אז הילדים שלך רואים אותך כצעד אחד יותר קרוב לקופים, והנכדים שלך רואים אותך שני צעדים יותר קרוב לקופים. ואילו הם, הרי הם יותר מתקדמים ממך בסולם האבולוציה שלימדת אותם."

"אצלי, סיים הרב קמינצקי את תשובתו לאותו פרופסור נדהם, "זה בדיוק הפוך. אני לימדתי את הילדים שלי שהשורשים והזהות שלנו נובעים ממעמד הר סיני. מאחר והם רואים אותי כצעד אחד יותר קרוב לאותו מעמד נשגב, הם מכבדים אותי בהתאם."

הסמכות ההורית האמיתית אינה נובעת משלילת עצמאותו של הילד או דיכוי מעמדו מול הוריו אלא ממעמד הרם העצמי וההתנהגותי של ההורים.

למילת סיום, אני רוצה לחזור ולהדגיש כי אין ענייני בניזולטר הזה, וכן כל המיילים שאני שולח, לפסוק הלכות או לקבוע השקפות לציבור. באתי רק לעורר ולשתף וכל אחד יברר את הסוגייה עם התייעצות עם דעת תורה לפי הצורך.

להזמנת הרצאה או יעוץ יש לשלוח מייל
לכתובת RBSA613@GMAIL.COM
לרכוש ספר תצילני מפגע רע יש להקליק כאן.

יהושע ברמן
מוגנות ~ התבגרות ~ זוגיות
הרצאות ~ יעוץ ~ ספרים

